

علی نعیم‌الدین خانی

اشاره

یکی از شاهکارهای بزرگ سخن فارسی که در ادب ایران زمین، بلکه در ادب جهان همانندی برای آن نمی‌توان یافت، رازنامه بزرگ مولانا جلال‌الدین بلخی موسوم به مثنوی معنوی است که از جهت محتوا و کیفیت بر تمام مثنوی‌های سروده شده، امتیازی خاص دارد؛ چنانکه هر گاه اصطلاح مثنوی به میان می‌آید، مثنوی معنوی مولوی به ذهن تبادر می‌کند.

نظر به جایگاه ویژه این اثر گرانبها در علوم اسلامی و حوزه معارف الهی و نیز استفاده روزافزون اجتماع انسانی از چنین مجموعه غنی و ارزشمندی، مؤسسه خدمات کامپیوتری نور وابسته به مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی بر آن شد تا نرم‌افزار چندرسانه‌ای حاضر را به پژوهشگران و علاقه‌مندان حوزه ادب و معنا تقدیم دارد. در این لوح فشرده، متن شش دفتر مثنوی معنوی با صوت کامل ابیات به همراه متن کامل قرآن کریم گنجانده شده و افزون بر این، پنج عنوان شرح جامع مثنوی طی ۳۲ جلد در آن ارائه گردیده است که کاربر به کمک قابلیت‌های متنوع پژوهشی در برنامه می‌تواند به تحقیق در این کتاب شریف بپردازد و به گونه‌ای مطلوب از لطایف ادبی و معارف معنوی آن بهره‌مند شود.

○ محتوای برنامه

۱. متن کامل قرآن کریم به همراه ترجمه فارسی
۲. مثنوی معنوی
- در این برنامه، متن کامل مثنوی معنوی مولانا براساس نسخه آقای مهدی آذر یزدی ارائه گردیده است.
۳. شروح
- پنج شرح مبسوط در باره مثنوی معنوی در این نرم‌افزار گنجانده شده است که عبارت‌اند از:
 ۱. شرح محمدتقی جعفری (قدس سره)، ۱۴ جلد
 ۲. شرح بدیع‌الزمان فروزانفر (قدس سره) بر دفتر اول، ۳ جلد
 ۳. شرح ملاهادی سبزواری (قدس سره)، ۳ جلد
 ۴. شرح استاد سید جعفر شهیدی بر دفتر دوم تا پنجم، ۶ جلد (از مجلد ۴ تا ۹)
 ۵. شرح موسی نثری (قدس سره)، ۶ جلد

○ امکانات برنامه

این برنامه دارای قابلیت‌های کارآمد و مفیدی است که کاربران را در زمینه پژوهش در کتاب «مثنوی معنوی» و سامان‌بخشی امر تحقیق، به شکل مطلوبی یاری می‌رساند. شرح هر یک از امکانات این لوح فشرده به قرار ذیل می‌باشد:

۱. کتابخانه مثنوی معنوی

بخش «مثنوی معنوی» که اصلی‌ترین قسمت برنامه را به خود اختصاص داده، شامل کارتابل‌های گوناگونی است که قابلیت‌های مفیدی را در راستای تحقیق در مثنوی ارائه نموده است.

۱/۱) نمایش

در این قسمت، متن مثنوی مولوی به همراه امکانات متعددی عرضه شده و دسترسی به هر یک از شش دفتر مثنوی برای پژوهشگران فراهم آمده است که می‌توانند ابیات مثنوی را به صورت متنی، همراه با نشانی بیت و صفحه مربوطه مشاهده کنند. گفتنی است که قابلیت پخش صوت ابیات مثنوی در قسمت‌های مختلف این لوح فشرده موجود است و دفتر اول و ششم با صدای آقای حسین آهی، و از دفتر دوم تا پنجم با صدای آقای امیر نوری خوانده شده است. ضمن این که ردیف‌ها و قافیه‌های ابیات، هر کدام با رنگی متمایز از سایر کلمات نشان داده می‌شود و همچنین کاربر به وسیله قابلیت نمایش نستعلیق، می‌تواند به متن مثنوی به صورت خط نستعلیق دست یابد. توانمندی دیگری که در تمامی بخش‌های کتابخانه مثنوی وجود دارد، امکان پژوهش است که در آن عناوین «قرآن، اعلام و نصوص، شرح، جستجو و یا نمایش» به چشم می‌خورد؛ با انتخاب هر عنوان، کلمه مزبور به آن بخش منتقل شده، قابلیت جستجو و تحقیق در مورد آن کلمه برای کاربر فراهم می‌گردد؛ به عنوان مثال، چنانچه محقق بر روی کلمه‌ای از آیات موجود در مثنوی قابلیت پژوهش را فعال سازد، به آسانی به کارتابل «قرآن» و واژه قرآنی مورد نظر در آیه انتخابی منتقل شده، از ابیات مرتبط با آن نیز بهره‌مند خواهد شد.

۱/۲) جستجو

در کارتابل «جستجو» امکانات متنوعی جهت جستجوی الفاظ و عبارات مثنوی به روش‌های مختلف در اختیار پژوهشگر قرار می‌گیرد؛ چنان‌که به وسیله قابلیت جستجو در متن، فهرستی از واژه‌های موجود در مثنوی ارائه می‌شود و به کمک امکان جستجو در فهرست، فهرست کلمات عناوین باب‌ها و فصل‌های کتاب عرضه می‌شود که در هر دو صورت، در مقابل هر کلمه، تعداد تکرار آن را نیز می‌توان مشاهده کرد. ضمن این که در این برنامه عملگرهای منطقی جهت انجام جستجوهای متنوع ترکیبی در نظر گرفته شده است که در ساماندهی امر تحقیق بسیار مفید می‌باشد. یکی از قابلیت‌های مهم بخش جستجو، ویژگی الگوسازی است که با

بهره‌گیری از خط ورود می‌توان فهرست واژه‌هایی را که دارای حروف مشخصی هستند، فراهم ساخت. مشاهده نشانی اجمالی و عنوان ابیات و نیز نمودار درختی مرتبط با عنوان پژوهشی و دستیابی به متن مربوط به کلمه یا عبارت مورد جستجو، از قابلیت‌های دیگر بخش جستجو است. در بخش جستجو امکان تعیین دامنه نیز برای کاربر فراهم شده است. این ویژگی، دو گزینه: دامنه عنوانی و دامنه ردیف و قافیه‌ای را در اختیار محقق قرار می‌دهد؛ امکان دامنه عنوانی، کاربر را قادر می‌سازد که دامنه جستجو را براساس شش دفتر مثنوی محدود نماید تا از امکاناتی نظیر: هم‌سطح کردن و درختی کردن فهرست‌ها، باز و بسته کردن کل فهرست جاری و نیز فهرست‌های هم‌سطح در راستای دستیابی آسان‌تر به مجموعه عنوانی هر دفتر بهره‌مند گردد. پس از ورود به دامنه ردیف و قافیه، می‌توان فهرست جستجو را طبق ردیف و قافیه اشعار محدود ساخت و پس از تنظیم، بین آنها ترکیب عطفی یا فصلی برقرار کرد تا فهرست جستجو براساس دامنه جدید بازسازی شود.

۱/۳ شرح

در این بخش از برنامه، متن مثنوی معنوی به همراه پنج شرح مفصل در مورد این منظومه ادبی و عرفانی عرضه شده است که با انتخاب هر یک از ابیات، شرح مربوط به آن، در قسمت شرح به نمایش در می‌آید.

ویژگی پرش به شرح، از امکانات دیگر این بخش است که متن جاری شرح نمایشی را به همراه امکانات آن در اختیار کاربر قرار می‌دهد. همچنین، با استفاده از امکان «شرح بعدی» می‌توان به ابیاتی از مثنوی که در چند قسمت از یک شرح مورد بررسی قرار گرفته است، دست یافت.

۱/۴ اعلام و نصوص

بخش «اعلام و نصوص»، دارای دو قسمت مجزاست: در قسمت «اعلام»، فهرست‌هایی از نام اشخاص و امکان به کار رفته در اشعار مولوی عرضه شده است و در قسمت «نصوص»، جملاتی از کلام بزرگان که در مثنوی مورد استفاده قرار گرفته، فهرست شده‌اند و محقق می‌تواند شرح نص جاری و نیز ابیاتی از مثنوی را که به آن نص اشاره دارند، ملاحظه نماید. افزون بر این، کاربر می‌تواند هر دو فهرست اعلام و نصوص را با یکدیگر ترکیب نموده، مورد جستجو قرار دهد.

۱/۵ قرآن

متن کامل قرآن کریم همراه با ترجمه فارسی در این بخش ارائه گردیده و پژوهشگر می‌تواند به تمامی آیات قرآن و یا آیاتی که در مثنوی مورد اشاره واقع شده‌اند، دسترسی داشته باشد. کاربر به وسیله امکان «سوره» می‌تواند به فهرست ۱۱۴ سوره قرآن دست یابد که پس از انتخاب سوره مورد نظر، ابیات مرتبط با آیات به همراه نشانی دفتر و شماره صفحه قابل مشاهده خواهد بود.

۲ کتابخانه شرح‌ها

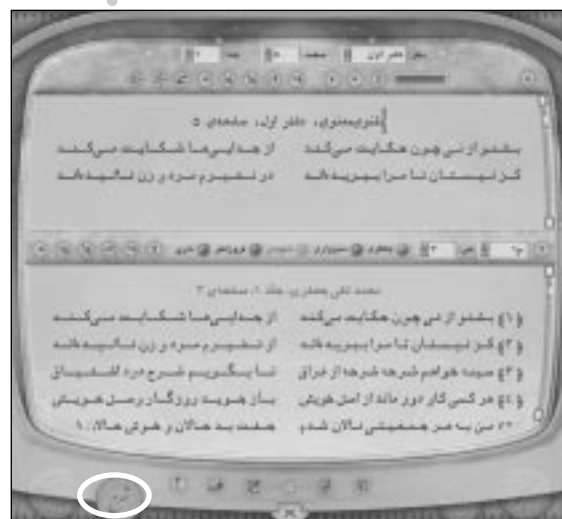
۲/۱ نمایش

در این قسمت، متن شروح موجود در برنامه ارائه شده است و به کمک امکاناتی نظیر: انتخاب عنوان شرح مورد نظر، فهرست مجلدات و صفحه آنها می‌توان متن دلخواه خویش را مطالعه نمود.

۲/۲ جستجو

امکان جستجو در متن و یا جستجو در عناوین، فصل‌ها و ابواب شروح برنامه در این بخش وجود دارد. علاوه بر این، قابلیت‌های ویژه‌ای جهت فهرست‌سازی و انجام عملیات گوناگون پژوهشی در فهرست‌های ایجاد شده، در این کارتابل عرضه شده است که به وسیله آن می‌توان فهرست‌های پویا و متنوعی از کلمات به شکل‌های مختلف تهیه کرد و در متن کتب جستجو نمود و یا آنها را با یکدیگر ترکیب ساخت و پژوهش‌های مفیدی را به سامان رسانید.

ارائه نشانی پاسخ‌ها به صورت اجمالی و نیز متن جواب‌های جستجو شده، از دیگر امکانات این بخش به شمار می‌رود که با استفاده از جستجو در متن یک بند از متن کتاب، و به کمک جستجو در فهرست، نمودار درختی مربوط به عنوان مورد جستجو قابل دستیابی می‌باشد.

۲۳ قرآن

در این قسمت، متن آیات قرآن کریم همراه با امکان ترجمه فارسی هر آیه ارائه گردیده و کاربر می‌تواند به کل آیات و یا آیه‌هایی که در کتب برنامه مورد اشاره واقع شده‌اند، دسترسی داشته باشد. از دیگر ویژگی‌های بخش «قرآن»، دسترسی به متن شرح مرتبط با آیه انتخابی است که به همراه نشانی شرح، در اختیار کاربر قرار می‌گیرد. قابلیت «سوره» به منظور مشاهده فهرست سوره‌های قرآن، و نیز امکان «الگوسازی» جهت هموار ساختن مسیر تحقیق در آیات، در این بخش از برنامه ارائه شده است.

۳. کتاب‌شناسی

دستیابی به سه فهرست: کتاب، ناشر و مؤلف از مهم‌ترین امکانات این قسمت به شمار می‌رود. در این سه فهرست، عنوان صدها کتاب مرتبط با مولوی و مثنوی معنوی عرضه شده که براساس نام کتاب، ناشر و مؤلف تنظیم و ارائه گردیده است. گفتنی است که در این فهرست‌ها پس از گزینش عنوان دلخواه، توضیحاتی نیز در مورد نسخه‌شناسی کتاب انتخابی قابل دستیابی می‌باشد.

۴. آرایه‌های بدیعی

از دیگر امکانات راهگشای این لوح فشرده، ارائه فهرستی از آرایه‌های متنوع ادبی یا صنایع بدیعی است که کاربر پس از انتخاب هر یک، شرح مختصری از آن را ملاحظه خواهد کرد.

۵. امکانات پژوهشی

به کمک گزینه علامت‌گذاری در متن می‌توان جهت مراجعات بعدی در جاهای مختلف علامت گذاشت و با استفاده از **رنگی کردن متن**، قابلیت رنگی کردن متن مورد نظر جهت چاپ و یا انتقال به قسمت یادداشت برای کاربر مهیا می‌شود. نمایه بر متن از دیگر امکانات پژوهشی این برنامه است که پژوهشگر را قادر می‌سازد برای هر متنی که مطالعه می‌کند، نمایه و عنوان خاصی قرار دهد. گنجانیدن قابلیت «حاشیه‌نویسی» موجب شده که کاربران با دقت نظر در هر عبارت، ایده‌ها و نکته‌های دلخواه خویش را در قسمت حاشیه وارد کنند تا به هنگام نیاز به آنها مراجعه نمایند.

۶. سایر امکانات

در قسمت مقدمه، سه پیشگفتار در باره مثنوی معنوی وجود دارد که به وسیله اساتید گرامی: «حسین آهی»، «کریم زمانی» و «میر جلال‌الدین کزازی» نوشته و خوانده شده است. در بخش «درباره»، کاربر می‌تواند به زندگی‌نامه مولانا جلال‌الدین بلخی، که شامل مهم‌ترین وقایع دوران حیات اوست، دست یابد و اطلاعات مفیدی در باره کتاب شریف مثنوی به دست آورد. در بخش امکانات برنامه، قابلیت انتخاب هفت نوع قلم‌نمایش وجود دارد و برای سهولت استفاده از برنامه نیز هفت نوع صفحه کلید رایج: «نور»، ایران سیستم، زرنگار، سایه، ویندوز عربی، ماشین تایپ ویندوز سینا» در این لوح فشرده گنجانده شده است. در بخش تحقیقات می‌توان مسیری را جهت ضبط تحقیقات شخصی خود مشخص نمود و از امکاناتی چون: حذف نمایه‌ها، حاشیه‌ها، رنگ متن‌ها و علامت‌های موجود در تمامی کتب بهره‌مند گردید.

یکی دیگر از قابلیت‌های این بخش، استفاده از امکان صوت است. به کمک این قسمت می‌توان یک یا چند موسیقی زمینه را به دلخواه انتخاب نمود که به ترتیب گزینش، در هنگام کار با برنامه اجرا خواهند شد. امکان پخش موسیقی زمینه، در قسمت‌های مختلف این نرم‌افزار، فضایی مناسب و آرام‌بخش را جهت پژوهش در این کتاب شریف برای محققان فراهم آورده است.

در صورت فعال بودن امکان ردیف و قافیه پژوهشگر می‌تواند ردیف‌ها و قافیه‌های ابیات مثنوی را با رنگی متمایز از سایر کلمات مشاهده کند. ضمن این که در این بخش، قابلیت تنظیم حجم صدای سیستم نیز برای کاربران امکان‌پذیر می‌باشد و چنانچه کاربر هنگام ورود به برنامه یا در قسمتی خاص از آن با مشکل مواجه گردد، در بیشتر موارد با استفاده از امکان حذف وضعیت موجود اشکال برنامه رفع می‌شود. در این برنامه، ویرایشگری قرار داده شده است که محقق به وسیله آن می‌تواند مطالب انتخابی خود را به قسمت یادداشت انتقال دهد و پس از ویرایش، در پرونده‌ای با قابلیت‌های مختلف ذخیره کند و یا به چاپ برساند.

امکان چاپ متن مورد نظر نیز در این لوح فشرده وجود دارد که کاربر را قادر می‌سازد چاپگر مورد استفاده خویش را از بین چاپگرهایی که پیش‌تر روی سیستم نصب شده‌اند، انتخاب نماید. در هر یک از قسمت‌های برنامه، راهنمای فعالی طراحی شده است تا پژوهشگران توضیحات لازم در مورد هر قسمت را به کمک آن دریافت کنند.

○ ضمائم برنامه

ویرایشگر فارسی و لاتین نورنگار و مبدل نور در بخش ضمائم این نرم‌افزار ارائه گردیده است.

